

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Sreda, 24. avgust 2022 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnostnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 18 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 3 prazne.

M 2 2 2 1 0 3 1 2 0 2

3/20

Konceptni list

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

perforiran list

Konceptni list

M 2 2 2 1 0 3 1 2 0 5

Priloga k izpitni poli 2 (M222-103-1-2)

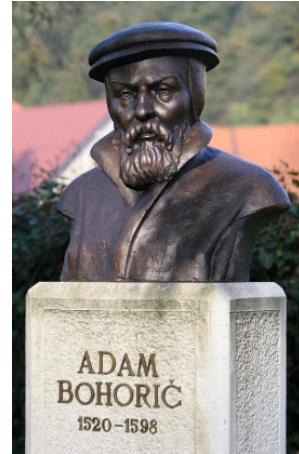
Slovnica je močno okrepila jezikovno samozavest našega prostora

31. oktober 2020

Ljubljana – MMC RTV SLO

Piše: Ana Svenšek

[U] Praznovanje dneva reformacije nas opominja na to, da je to obdobje odločilno prispevalo k našemu skupnemu jeziku. Letos se spominjamo tudi 500 let rojstva Adama Bohoriča, s čigar slovnico je slovenščina kot knjižni jezik dobila dokument svojega obstoja. O njenem pomenu je spregovoril jezikoslovec dr. Kozma Ahačič.

1 Kakšen je bil položaj slovenskega jezika v času protestantizma? So se prebivalci takratnih notranjeavstrijskih dežel zavedali, da govorijo isti jezik?

Predvsem so se zavedali, da vsi razumejo isti slovenski knjižni jezik. Razlikovanja med pojmi, kot so narečje, govor, jezik, jezikovna skupina, v tistih časih v splošnem zavedanju seveda še ni bilo, tudi intelektualci so te pojme še zelo mešali. Po drugi strani pa so duhovniki že tedaj potovali po celotnem slovenskem ozemlju, zato je bilo zavedanje o jezikovni povezanosti samoumevno. Tudi najmanj izobraženi so bili navajeni, da se jim ne govori samo v njihovem narečju, ampak tudi v intelektualnejšem cerkvenem jeziku.

2 Danes si je težko predstavljati, da je bila slovenščina predvsem govorjena in da je bilo treba šele domisliti, kako jo približno enotno zapisovati. Kako so se tega lotili?

V dveh pomembnejših stopnjah. Prvo je naredil Primož Trubar povsem sam. To je bil najtežji korak, saj knjižni jezik ni nikoli samo zapis nekega določenega govora. Moral je sprejeti vrsto težkih odločitev. O jeziku je tudi sicer razmišljal ves čas. To vidimo iz njegovih jezikovnih opomb, še zlasti poglobljen razmislek pa lahko opazujemo, če primerjamo njegovi prvi knjigi. Tu ni šlo samo za premik v izbiri črk (iz gotice v humanistično latinsko pisavo), vmes je sprejel tudi kar nekaj jezikovnih odločitev. Drugo stopnjo razvoja knjižne slovenščine pa pomeni izdaja Dalmatinovega prevoda Biblije. To je bilo prvo dotedanje besedilo, kjer se je z jezikom ukvarjala večja skupina ljudi in kjer so se vsi vpleteni zavedali, da ne smejo pustiti odprtih nobenih jezikovnih dilem. Pri tem je igral veliko vlogo prav Adam Bohorič, Dalmatinov nekdanji učitelj, ki je spremjal Dalmatinovo prevajalsko delo že pred izdajo celotne Biblije leta 1584.

3 Prav letos se spominjamo 500. obletnice njegovega rojstva. V čem je pomen njegovega vstopa v to »zgodbo« oblikovanja slovenskega knjižnega jezika in pisane besede?

Adam Bohorič je v njej izredno pomemben, čeprav se je zaradi svoje narave ves čas držal v ozadju. Nastop Jurija Dalmatina ne bi bil mogoč, če ga ne bi že Adam Bohorič prepoznal kot čudežnega dečka, kot izredno nadarjenega učenca. Slovenski protestanti so tudi zato Juriju Dalmatinu omogočili kakovostno šolanje v tujini, obenem pa skrbeli, da se je ves čas uril v prevajanju iz nemščine v slovenščino. S tem so se izognili temeljni pasti tedanjega študija slovenskih intelektualcev v tujini: pozabljanju slovenščine. Povezanost učitelja Adama Bohoriča in učenca Jurija Dalmatina se je nato izkazala ob že omenjenem sodelovanju pri brušenju jezika Biblije. Ob tem pa je nastal tudi pomemben stranski produkt – prva slovenska slovnica. Ker je slovnica izhajala iz realnih jezikovnih problemov, je vsebinsko bogata in res dobro napisana, naslonjena pa seveda na shemo tedanjih latinskih slovnic, kar je bilo tedaj moderno in za zgodovino jezikoslovja tudi prelomno.

OBRNITE LIST.

4 Komu je bila namenjena njegova slovnica in kakšen je bil njen vpliv? Koliko jezikov je v tistem času sploh že imelo natančno določena pravila rabe?

Pomen Bohoričeve slovnice ni bil v njeni neposredni uporabnosti, namenjena je bila namreč zelo ozkemu krogu slovenskih in tujih intelektualcev, ki so znali latinsko. Njen pomen je bil predvsem simbolen, saj je obstoj takšne slovnice močno okrepil jezikovno samozavest našega prostora.

Slovenščina je z njo postala 9. tedanji ljudski jezik s sodobno slovnico, kar je tudi z današnjega vidika ogromen in prelomen dosežek.

5 Naslov slovnice *Proste zimske urice* danes zveni nekoliko nenavadno ... Kaj pomeni to poimenovanje?

Ker naslov vedno navajamo v okrajšani obliki, nam res zveni nenavadno. Bohoričeva slovnica se v resnici imenuje *Proste zimske urice o latinskokranjski slovnici*, kar pomeni o slovnici slovenskega jezika, ki se zapisuje z latinski črkami. Zakaj proste zimske urice? Ker je bila slovnica večinoma napisana v zimskem času ob korekturah Dalmatinove Biblike. Beseda *arcticus* ('zimski') ima tu še dodatni pomen, saj lahko pomeni tudi 'severni' – slovnica je bila namreč natisnjena v Wittenbergu, na severu. Hkrati je iz naslova slovnice razvidna tudi Bohoričeva skromnost. Besedna zveza *proste urice*, ki je bila v naslovih tedanjih evropskih piscev kar pogosta, namreč poudarja neambicioznost tega dela. To je tipični Bohorič: pretirano skromen in prodoren obenem.

6 Glede na nizko stopnjo pismenosti na današnjih slovenskih tleh – kako dostopne so bile knjige in kako se je vsebina širila med ljudmi? Kdo je financiral njihovo izdajanje?

Knjige so ljudje večinoma poslušali. Večji del prebivalstva, mnogo več kot 90 odstotkov, je bil namreč nepismen. Zato so tisti, ki knjig niso znali brati sami, njihovo vsebino poslušali. Pri tem so igrali pomembno vlogo tako protestantski duhovniki kakor tudi mnogi drugi intelektualci, zelo pomembna je bila tudi vloga izobraženih žensk, plemkinj in bogatejših meščank.

(Prirejeno po: <https://www.rtvslo.si/kultura/slovnica-je-mocno-okrepila-jezikovno-samozavest-nasega-prostora/540788>. Pridobljeno: 31. oktobra 2020.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. S podatki iz izhodiščnega besedila dopolnite naslednje povedi.

Spraševalka _____ se je pogovarjala z jezikoslovcem
_____. Pogovor je bil objavljen na _____
(mesto objave) _____ (čas objave). Glede na vrsto pogovora je
besedilo _____ (besedilna vrsta), sestavlja pa ga
_____ replik.

(3 točke)

2. Ob kateri priložnosti je nastalo besedilo?

(1 točka)

3. Pojasnite trditev, da je Bohoričeva slovnica *stranski produkt* Dalmatinove Biblike. Odgovor zapišite v dvostavčni povedi s pojasnjevalnim priredjem.

(3 točke)

4. S pomočjo 2. in 3. odstavka izhodiščnega besedila navedite tri argumente, da je na Jurija Dalmatina in njegove dosežke pomembno vplival Adam Bohorič.

(2 točki)

5. Preberite poved.

Njen pomen je bil predvsem simbolen, saj je obstoj takšne slovnice močno krepil jezikovno samozavest našega prostora.

- 5.1. V povedi poiščite besede z naglašenim ozkim e, naglašenim ozkim o in nenaglašenim polglasnikom.

Naglašeni ozki e	Naglašeni ozki o	Nenaglašeni polglasnik

(3)

- 5.2. Iz povedi izpišite:

– vse breznaglasnice ali naslonke: _____

– besedo z dvema naglasoma: _____

(2)

(5 točk)

6. V oglate oklepaje napišite izgovor obkroženih delov besed.

nekdanji [ ]

vpliv [ ]

Dalmatinov [ ]

ves [ ]

izhajala [ ]

ljudski [ ]

prodoren [ ]

plemkinj [ ]

(4 točke)

7. V 3. odstavku izhodiščnega besedila je uporabljena besedna zveza *brušenje jezika Biblike*.
- 7.1. V besedni zvezi samostalnik *brušenje* nadomestite s sopomensko slogovno nezaznamovano besedo. Besedno zvezo napišite na novo.
-
- (1)
- 7.2. Beseda *brušenje* je v besedilu rabljena v prenesenem pomenu. Za katero vrsto prenesenega pomena gre? Obkrožite črko pred ustreznim odgovorom.
- A posebiteit
B metafora
C metonimija
Č komparacija
D pretiravanje
- (2)
- 7.3. Po vzoru glagolnika (samostalnika) *brušenje* tvorite glagolnike (samostalnike) iz glagolov v preglednici.

Glagol	Glagolnik (samostalnik)
misliti	
govoriti	
spreobrniti	

(2)
(5 točk)

8. Preberite odlomek slovarskega sestavka iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika² in rešite naloge.

čírka -e ž (ř)

- 1. znak za glas:** beseda ima tri črke; napisati črko a; vklesati črke v kamen; naslov je natisnjen z debelimi črkami /.../
◆ tisk. krepka črka z debelimi potezami; kurzivna črka oblikovana postrani; svetla črka s tankimi potezami

2. ed., knjiž. kar predstavlja zunanjo stran povedanega: to je tuje duhu in črki mojega spisa; ni prevzel duha njegovih del, ampak samo njihovo črko / slepo se držati črke zakona

  - črke mi plešejo pred očmi pri branju imam občutek, da niso pri miru; ekspr. ni vse do črke tako, kot so te učili popolnoma, čisto; premisliti odgovor od prve do zadnje črke od začetka do konca; ne smeš razumeti po črki dobesedno; sklepi ne smejo ostati samo mrtva črka se morajo uresničiti /.../

- 8.1. V katerem pomenu je rabljena beseda črka v delu povedi */.../ o slovniči slovenskega jezika, ki se zapisuje z latinskimi črkami?*

Napišite številko pomena:

(1)

- 8.2. V katerem delu slovarskega sestavka najdete besedno zvezo *svetla črka* in v kateri stroki se uporablja?

Del slovarskega sestavka:

Stroka:

(2)

- 8.3. Poved *Verjela je do črke vse, kar je povedal* vsebuje frazem. S pomočjo slovarškega sestavka poved preoblikujte tako, da boste frazem v njej nadomestili s sloganovo nezaznamovano besedo. Preoblikovano poved napišite na novo.

Nova povídá:

(2)

9. Opazujte poved.

S tem so se izognili temeljni pasti tedanjega študija slovenskih intelektualcev v tujini: pozabljanju slovenštine.

- 9.1. Podčrtani besedi določite besedno vrsto ter spol, sklon in število.

Besedna vrsta: _____

Spol: _____

Sklon in število: _____

(2)

- 9.2. Besedi spremenite naglasno mesto in jo uporabite v smiselnici povedi.

Poved: _____
(2)

- 9.3. Kaj se pri sklanjanju besede *past* dogaja z njenim naglasnim mestom? Obkrožite črko pred ustreznim odgovorom.

Pri sklanjanju besede *past*:

- A je naglasno mesto stalno na osnovi.
- B se naglasno mesto premika med osnovo in končnico.
- C se naglasno mesto premika na osnovi.
- Č je naglasno mesto stalno na končnici.

(1)
(5 točk)

- ### 10. Opazujte poved.

Slovenski protestanti so Juriju Dalmatinu omogočili kakovostno šolanje v tujini.

- ### 10.1. V katerem glagolskem naklonu je glagol v izpisani povedi?

Glagolski naklon: _____

(1)

- 10.2. Napišite oblike za preostala glagolska naklona in naklona poimenujte.

Oblika glagola:

Glagolski naklon:

Oblika glagola:

Glagolski naklon:

(2)

- 10.3. Glagolu v povedi spremenite glagolski način in poved napišite na novo.

Nova poved:

(2)
(5 točk)

11. 11.1. Tvorjenkam določite besedotvorna obrazila in poimenujte vrsto tvorjenke.

Besede, iz katerih so tvorjenke nastale	Tvorjenka	Besedotvorno obrazilo	Vrsta tvorjenke
ločiti	ločitev		
ob enem	obenem		
misliti	domisliti		
sam, zavest	samozavest		

(6)

- 11.2. Iz katere besede je tvorjena beseda *razvoj*?

---

(1)

(7 točk)

12. Opazujte poved.

Povezanost učitelja Adama Bohoriča in učenca Jurija Dalmatina se je izkazala ob sodelovanju pri brušenju jezika Biblije.

12.1. V povedi s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

(3)

12.2. Poimenujte vrsto prislovnega določila v povedi.

---

(1)

12.3. Prislovno določilo pretvorite v ustrezni odvisnik in poved ponovno napišite.

---

(2)

(6 točk)

13. Opazujte poved.

To je bilo prvo dotedanje besedilo, v katerem se je z jezikom ukvarjala večja skupina ljudi in ob katerem so se vsi vpleteli zavedali, da ne smejo pustiti odprtih nobenih jezikovnih dilem.

13.1. Napišite S-strukturo povedi.

(3)

13.2. Dopolnite poved.

V opazovani povedi se pojavljata dva raznovrstna odvisnika, in sicer _____
in _____ odvisnik.

(1)

(4 točke)

14. Tvorite povedi, v katerih se boste na nanašalnico Bohoričeva slovnika v povedi *Bohoričeva slovnička je bila natisnjena v Wittenbergu* navezovali z zahtevanim načinom navezovanja.

Izhodiščna poved: *Bohoričeva slovnica je bila natisnjena v Wittenbergu.*

Nanašalnica: *Bohoričeva slovnica*

– Navezovanje z zaimkom/pozaimljjanje:

Poved:

– Navezovanie z osebno glagolsko obliko/morfemskim naveznikom:

Poved:

(3 točke)

15. Opazujte členitev po aktualnosti v povedi.

Adam Bohorič je Dalmatinovo prevajalsko delo spremjal že pred izdajo Biblije leta 1584.

- 15.1. Čemú je podatek o času dogajanja sporočevalec postavil na konec povedi?

---

(2)

(2)

- 15.2. Besedni red v povedi preoblikujte tako, da bo v jedru podatek o vršilcu dejanja.

---

(2)
(4 točke)

16. Opazujte besedilo.

Ker naslov vedno navajamo v okrajšani obliki, nam res zveni nenavadno. Bohoričeva slovnica se v resnici imenuje Proste zimske urice o latinskokranjski slovnici, o slovnici slovenskega jezika, ki se zapisuje z latinskimi črkami. Zakaj proste zimske urice? Tako se imenuje, ker je bila slovnica večinoma napisana v zimskem času ob korekturah Dalmatinove Biblike. Beseda *arcticus* ('zimski') pa ima tu še dodatni pomen, saj lahko pomeni tudi 'severni', slovnica je bila namreč natisnjena v Wittenbergu, na severu.

- 16.1. Kateri način razvijanja teme (slogovni postopek) prevladuje v besedilu? Obkrožite ustreznmožnost ob poševnicah in dopolnite poved.

V besedilu prevladuje opisanje/pripovedovanje/razlaganje z
utemeljevanjem/obveščanje, saj so v besedilu tudi dva _____
odvisnika in dve _____ priredi.

(3)

- 16.2. Iz besedila izberite tri dejstva o Bohoričevi slovnici in jih predstavite v kratkem besedilu, v katerem bo prevladujoči način razvijanja teme (slogovni postopek) opisanje.

Bohoričeva slovnica se imenuje _____
_____
_____
_____

(3)

(6 točk)

17. V spodnjem besedilu je 10 jezikovnih napak. Popravite jih.

Čas reformacije in protestantizma je eno najpomembnejših obdobij v zgodovini slovenskega jezika. Z nastankom prvih knjig Slovenščina postane knjižni jezik, ki so ga na to doplnili, ter nadgradili še Krelj, Dalmatin in Bohorič. Ta je poenotil tudi pisavo imenovano Bohoričica, ki se je uporabljala vse do sredine 19 stoletja in v kateri je pisal še Prešeren. V času reformacije smo dobili tudi prvo tiskarno na slovenskem in sodobni več jezični slovar. Vsi ti dosežki so odločilno prispevali k jezikovnemu poenotenuju slovenskega prostora in ohranjanju narodne zavesti v naslednjih stoletjih.

(5 točk)

18. Predstavljajte si, da ste Petra/Peter Novak. Za šolsko spletno stran napišite **krajši komentar** o Bohoriču in njegovem prispevku k razvoju slovenskega knjižnega jezika. S pomočjo izhodiščnega besedila predstavite Bohoričeve delovanje, tako da navedete vsaj dve dejstvi. Opredelite se do njegovega delovanja in svoje mnenje utemeljite. V sklepnu delu komentarja presodite, kakšen pomen imajo jezikovni priročniki danes. Besedilo naj obsega najmanj 100 besed. Svetujemo vam, da besede na koncu preštejete in število zapišete v okence na strani 17.

(17 točk)

17/20

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Število besed:

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

19/20

Prazna stran

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.